

HLAVA II

USTANOVENÍ O ŘÍZENÍ

§ 8 Základní ustanovení

(1) České soudy postupují v řízení podle českých procesních předpisů s tím, že strany mají rovné postavení při uplatňování svých práv.

(2) Řízení zahájené v jiném státě nebrání zahájení řízení o téže věci mezi týmiž účastníky u českého soudu. Bylo-li řízení u českého soudu zahájeno později než řízení zahájené v jiném státě, může je český soud v odůvodněných případech přerušit, lze-li předpokládat, že rozhodnutí zahraničního orgánu bude v České republice uznáno.

Z důvodové zprávy (k § 8):

Vyslovují se zde základní zásady pro postup soudů v řízení s mezinárodním prvkem. Zákon může ze zásad stanovit určité výjimky. Pro ustanovení odstavce 2 platí, že mezinárodní smlouva závazná pro Českou republiku a přímo použitelný předpis Evropské unie může v této věci stanovit jinou úpravu. Přerušeni řízení podle odstavce 2 může navrhnout také účastník řízení.

Přehled výkladu:

- I. Procesní postup dle legis fori
- II. Postavení cizinců v řízení
- III. Litispendenční pravidla a překážka věci pravomocně rozsouzené

I. Procesní postup dle legis fori

Platí základní zásada, že v řízení český soud postupuje podle vlastních procesních předpisů (*lex fori*). Ze suverenity státní moci plyne, že každý stát upravuje činnost svých vlastních orgánů, přičemž ta se omezuje na území daného státu. V některých případech však může být tato zásada prolomena (např. poskytování právní pomoci podle cizího procesního předpisu – srov. komentář k § 104).

II. Postavení cizinců v řízení

Ze zásady rovného postavení účastníků řízení (čl. 96 odst. 1 Ústavy, čl. 37 odst. 3 Listiny, § 18 o. s. ř.) vyplývá, že cizinci mají v řízení stejné postavení jako tuzemští účastníci. Z této zásady však zákon o mezinárodním právu soukromém na některých místech stanoví odchylky – např. rozdílné zacházení podle § 10 (osvobození od soudních poplatků či záloh) nebo § 11 (uložení jistoty za náklady řízení) v případě, že není zaručena vzájemnost, přičemž mezinárodními smlouvami nebo právní úpravou EU mohou být tyto odchylky odstraněny (srov. komentář k cit. ustanovením).

III. Litispendenční pravidla a překážka věci pravomocně rozsouzené

Na rozdíl od předchozí právní úpravy § 8 odst. 2 z. m. p. s. nově částečně upravuje litispendenční pravidla ve vztahu k cizině (právní úpravu § 83 o. s. ř., který stanoví překážku litispence, je nutno vykládat pouze ve vnitrostátním kontextu, tedy byla-li řízení současně zahájena u českých soudů).

Zásadně platí, že k řízení zahájenému v jiném státě český soud přihlížet nemusí a v některých případech přihlížet ani nemůže, a to je-li ve věci dána výlučná pravomoc českých soudů nebo v případě, že cizí rozhodnutí, které má být výsledkem řízení v cizině, by v ČR nemohlo být uznáno. V ostatních případech je však českému soudu svěřena možnost (nikoliv ovšem povinnost) respektovat pravomoc orgánů cizího státu a vyvodit z ní důsledky pro řízení v ČR, přičemž musí být kumulativně splněny tyto podmínky: a) řízení bylo u orgánu cizího státu zahájeno dříve než v ČR, b) jedná se o odůvodněný případ, c) existuje předpoklad, že rozhodnutí cizího orgánu bude v ČR uznáno a d) jedná se o řízení o téže věci mezi týmiž účastníky. Pro výklad posledně uvedené podmínky lze vyjít z interpretace § 83 o. s. ř. – o tutéž věc se jedná tehdy, jde-li v pozdějším řízení o tentýž nárok nebo stav, o němž bylo již zahájeno řízení, a týká-li se stejného předmětu řízení. Tentýž předmět řízení je dán tehdy, jestliže tentýž nárok nebo stav vymezený žalobním petitem vyplývá ze stejných skutkových tvrzení, jimiž byl uplatněn. Pro totožnost účastníků není rozhodné, mají-li stejné osoby v různých řízeních rozdílné procesní postavení (žalobce – žalovaný). Totožnost účastníků je rovněž zachována i v případě případného procesního nástupnictví (§ 107, § 107a o. s. ř.). Jsou-li splněny uvedené podmínky, může český soud řízení přerušit podle § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř. (srov. též 26/87, s. 515, 516).

Speciální litispendenční pravidla a eventuálně pravidla pro související řízení obsahují některé přímo použitelné právní akty EU a objevují se též v některých mezinárodních smlouvách o právní pomoci. Zakotvují obligatorní či fakultativní přerušení řízení pro případ, že je řízení zahájeno u soudů více států, dokud se nevyjasní pravomoc soudu, u něhož bylo řízení zahájeno jako první, a eventuálně návazné prohlášení nepřislušnosti – např. čl. 27 až 30 nařízení Brusel I, čl. 29 až 34 nařízení Brusel I bis, čl. 27 až 30 Luganské úmluvy II, čl. 20 nařízení Brusel II ter, čl. 19 Smlouvy mezi ČR a SR o právní pomoci poskytované justičními orgány a o úpravě některých právních poměrů v občanských a trestních věcech, 29. 10. 1992, sdělení č. 209/1993 Sb., čl. 5 odst. 2 a čl. 6 Úmluvy o dohodách o volbě soudu apod. V této souvislosti je třeba upozornit, že pojmy používané v právních aktech EU je třeba vykládat autonomně, přičemž SDEU se již opakovaně vyjádřil k interpretaci pojmu „téže věci“ (zahrnuje totožnost skutkového stavu, použitelného práva a zamýšleného cíle žalob) a „totožnosti stran“ [za tutéž stranu přitom mohou být považovány i osoby různé, jestliže je jejich zájem ve věci totožný a neoddělitelný – zde je třeba zohlednit především cíl, aby ve dvou členských státech nebyla vydána vzájemně si odporující rozhodnutí (**NS 30 Cdo 2808/2021**)]. I ve vztahu k okolnostem, které brání založení mezinárodní příslušnosti pro překážku litispence, platí závěry Nejvyššího soudu, že soud vyjde z informací, které má k dispozici, přičemž účastníci mají mít možnost předložit soudu svá tvrzení, aniž by však soud byl povinen provádět podrobné dokazování postupem podle § 122 o. s. ř., a to i když jsou tvrzení jedné strany zpochybnována druhou stranou (**C-375/13 Kolassa**, **NS 30 Cdo 5535/2015**, viz judikaturu cit. u § 6). Pravomocné rozhodnutí orgánu cizího státu, které bylo v ČR uznáno, představuje překážku věci pravomocně rozhodnuté (*res iudicata*, § 159a odst. 5 a § 167 odst. 2 o. s. ř.). I tato otázka je výslovně upravena v některých mezinárodních smlouvách o právní pomoci, i když to je spíše ojedinělý případ (viz cit. ustanovení Smlouvy mezi ČR a SR). Právní akty EU zohledňují existenci domácího rozhodnutí či rozhodnutí z jiného členského státu či třetího státu splňujícího podmínky pro uznání v dotčeném členském státě ve fázi uznání rozhodnutí z jiného členského státu.

Judikatura:

■ O stejnou věc se jedná tehdy, jde-li v novém řízení o tentýž nárok nebo stav, o němž již bylo pravomocně rozhodnuto, opírá-li se o tentýž právní důvod a týká-li se týchž osob. Tentýž předmět řízení je dán tehdy, jestliže tentýž nárok nebo stav vymezený žalobním petitem vyplývá ze stejných skutkových tvrzení,

jmíž byl uplatněn (ze stejného skutku). Řízení se týká týchž osob i v případě (jak z toho odvolací soud vycházel v projednávané věci), dojde-li podle hmotného práva k přechodu práv a povinností z právního vztahu, o který se jedná, na jiný subjekt, neboť nový subjekt vstupuje současně i do procesních práv a povinností. **(rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 2001, sp. zn. 21 Cdo 906/2000, č. 113/2001 SoJ-Civ.)**

■ Při nedostatku výslovné smluvní úpravy platí § 48 z. m. p. s. p., podle něhož české soudy (je-li dána jejich pravomoc) postupují v řízení podle českých procesních předpisů, přičemž všichni účastníci mají rovné postavení při uplatňování svých práv. Procesním předpisem, který ve smyslu citovaného § 48 z. m. p. s. p. přichází v úvahu, je občanský soudní řád. **(usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2002, sp. zn. 25 Nd 17/2002)**

■ (...) čl. 21 Bruselské úmluvy se použije v případě, že se jedná o dvě žaloby mezi týmiž stranami, které zahrnují stejný důvod a předmět žaloby (cause of action, subject-matter) [pozn. aut.: nyní čl. 29 nařízení Brusel I bis]. **(rozsudek Soudního dvora EU ze dne 8. 12. 1987 ve věci C-144/86 Gubisch Maschinenfabrik KG vs. Giulio Palumbo)**

■ Pro účely čl. 21 Bruselské úmluvy zahrnuje pojem „důvod žaloby“ skutkové okolnosti a použitelnou právní úpravu, které tvoří základ žaloby, a „předmět žaloby“, spočívá ve sledovaném cíli žaloby [pozn. aut.: nyní čl. 29 nařízení Brusel I bis]. **(rozsudek Soudního dvora EU ze dne 6. 12. 1994 ve věci C-406/92 The owners of the cargo lately laden on board the ship „Tatry“ vs. the owners of the ship „Maciej Rataj“)**

■ Článek 71 nařízení [pozn. aut.: Brusel I] musí být vykládán v tom smyslu, že v takové věci, jako je věc v původním řízení, se taková pravidla příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí stanovená smlouvou o zvláště vymezené věci, jako jsou pravidlo litispendence uvedené v čl. 31 odst. 2 [pozn. aut.: CMR], a pravidlo týkající se vykonatelnosti uvedené v čl. 31 odst. 3 [pozn. aut.: CMR], použijí za podmínky, že jsou vysoce předvídatelná, usnadňují řádný výkon spravedlnosti a umožňují minimalizovat riziko souběžných řízení a že za podmínek přinejmenším stejně příznivých jako jsou podmínky stanovené uvedeným nařízením zajistí volný pohyb soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních a vzájemnou důvěru ve výkon spravedlnosti v rámci Unie (favor executionis). **(rozsudek Soudního dvora EU ze dne 4. 5. 2010 ve věci C-533/08 TNT Express Nederland)**

■ [...] k tomu, aby příslušnost soudu, který řízení zahájil jako první, byla určena ve smyslu čl. 27 odst. 2 [pozn. aut.: nařízení Brusel I, nyní § 29 odst. 2 nařízení Brusel I bis], stačí – jestliže soud, u něhož bylo řízení zahájeno později, nemá výlučnou příslušnost na základě uvedeného nařízení – aby se soud, který řízení zahájil jako první, neprohlásil bez návrhu za nepřislušný a aby žádný z účastníků řízení nepřislušnost nenamítl před okamžikem nebo do okamžiku zaujetí stanoviska, které je podle jeho vnitrostátního procesního práva považováno za první obranu. **(rozsudek Soudního dvora EU ze dne 27. 2. 2014 ve věci C-1/13 Cartier parfums – lunettes SAS a Axa Corporate Solutions assurances SA proti Ziegler France SA a dalším)**

■ Má-li být v České republice uznáno rozhodnutí vydané soudem jiného členského státu podle článku 36 odst. 1 nařízení Brusel I bis, tj. mají-li být danému rozhodnutí přiznány stejné účinky, které má na území státu, v němž bylo vydáno, musí účastník řízení, který se uznání rozhodnutí v řízení před českým soudem dovolává, předložit podle článku 37 odst. 1 nařízení Brusel I bis vedle vyhotovení rozhodnutí, které splňuje podmínky nezbytné pro ověření jeho pravosti, také osvědčení vystavené podle článku 53. Soud jiného členského státu Evropské unie lze považovat za příslušný podle článku 29 odst. 3 nařízení Brusel I bis, jestliže již dle okolností případu jeho příslušnost nemůže být zpochybněna, a to proto, že nejde o věc, ve které by měly výlučnou příslušnost ve smyslu článku 24 nařízení Brusel I bis soudy jiného členského státu, předmětný soud se sám neprohlásil za nepřislušný a žalovaný již nemůže pro svou účast na řízení ve smyslu článku 26 odst. 1 nařízení Brusel I bis nedostatek příslušnosti předmětného soudu namítnout, nebo se předmětný soud prohlásil za příslušný rozhodnutím, které má podle práva státu tohoto soudu právní účinky. Pro účely výkladu článku 29 odst. 1 nařízení Brusel I bis z hlediska pojmu totožnosti věci v konkurujících si řízeních před soudy různých členských států Evropské unie, jejichž předmětem jsou práva z ochranných známek Evropské unie, je třeba vycházet z toho, že se daný pojem pojí s konkrétní ochrannou známkou v rozsahu, v jakém by účinky rozhodnutí v řízení vydaných dopadaly na území téhož členského státu. **(usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2021, sp. zn. 30 Cdo 638/2019, č. 67/2021 Sb. NS)**

■ Sousloví „týtéž strany“ musí být ovšem definováno autonomně, s přihlédnutím k cíli čl. 29 odst. 1 nařízení Brusel I bis, kterým je, jak bylo vyloženo výše, předcházet vzájemně neslučitelným rozhodnutím vydaným soudy jednotlivých členských států EU. Již proto není možné pojem „týtéž strany“ poměrovat národní procesní úpravou (jak to implicitně učinil v projednávané věci

odvolací soud). K podmínce totožnosti stran se SDEU vyjádřil v rozsudku ze dne 19. 5. 1998, ve věci C-351/96, Drouot assurances SA proti Consolidated metallurgical industries (CMI industrial sites), Protea assurance and Groupement d'intérêt économique (GIE) Réunion européenne (dále jen „rozsudek Drouot“), a uzavřel, že pro účely aplikace čl. 21 Bruselské úmluvy (dnes čl. 29 nařízení Brusel I bis) mohou být za tutéž stranu považovány i osoby různé, jestliže je jejich zájem ve věci totožný a neoddělitelný. Dle SDEU pojistitel a jím pojištěný budou považováni za tutéž stranu tam, kde jsou jejich zájmy totožné do té míry, že rozsudek vydaný proti jednomu z nich by měl – opět z hlediska komunitárního práva – účinky res iudicatae i vůči druhému (rozsudek Drouot, body 19 a 23). Typicky tak bude dána překážka litispendence tam, kde v jednom řízení bude žalována osoba škůdce pojišťovnou poškozeného, na niž v důsledku výplaty pojistného plnění přešel nárok poškozeného na náhradu škody, a ve druhém řízení bude žalovat škůdce poškozeného a domáhat se určení, že za škodu neodpovídá [...] Závěr, podle něhož pojem „tutéž strany“ v souběžně probíhajících řízeních nepředpokládá úplnou totožnost stran, dále plyne nejen z již zmiňovaného rozhodnutí SDEU ze dne 6. 12. 1994 ve věci C-406/92, the owners of the cargo lately laden on board the ship "Tatry" proti the owners of the ship "Maciej Rataj", bod 34, ale je současně zastáván i částí zahraniční doktríny (srov. kupř. LEIBLE, St. In: RAUSCHER, Th. (ed.). Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht, Kommentar Brüssel I, komentář k čl. 29, marg. č. 12, a STADLER, A. In: MUSIELAK, H.-J. Kommentar zum Zivilprozessordnung, 8. vydání. München: Verlag Franz Valtor, 2011, komentář k čl. 27 Brusel I, marg. č. 3). Část odborné literatury dokonce přijímá i úvahu, podle níž za „tutéž strany“ je třeba považovat formálně odlišné osoby, vedené však stejným zájmem (srov. FENTIMAN, R. In: MAGNUS, U. – MANKOWSKI, P. (eds). Brussels I bis Regulation. Commentary, komentář k čl. 29, marg. č. 11, nebo již zmiňovaný LEIBLE, St. komentář k čl. 29, marg. č. 7). Nejvyšší soud si je však samozřejmě vědom i existence doktrinárních názorů právě opačných. **(usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 2022, sp. zn. 30 Cdo 2808/2021)**

Související ustanovení:

§ 2 – mezinárodní smlouvy a předpisy Evropské unie, § 10 – osvobození od soudních poplatků a záloh, § 11 – jistota na náklady řízení, § 104 – způsob vyřízení dožadání cizího soudu

Související předpisy:

čl. 96 odst. 1 Ústavy, – čl. 37 odst. 3 Listiny, – § 18, § 83, § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř.

Související unijní předpisy a mezinárodní smlouvy:

nařízení Brusel I, – nařízení Brusel I bis, – nařízení Brusel II bis, – Luganská úmluva II, – nařízení o výživném, – nařízení o dědictví, – nařízení o insolvenčním řízení (přepřacované znění), – některé dvoustranné smlouvy o právní pomoci, – Úmluva o dohodách o volbě soudu, – nařízení o MMR, – nařízení o majetkových důsledcích registrovaného partnerství

Literatura:

DAVID, L., IŠTVÁNEK, F., JAVŮRKOVÁ, N., KASÍKOVÁ, M., LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009.
 DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. II. díl*. Praha: C. H. Beck, 2009.
 KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., PFEIFFER M., RŮŽIČKA, K., VYBÍRAL, P. *Mezinárodní právo soukromé*. 9. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2022.

Postavení cizinců a zahraničních osob v řízení

§ 9

[Způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost]

(1) Způsobilost cizince být účastníkem řízení a jeho procesní způsobilost se řídí právním řádem státu, v němž má cizinec obvyklý pobyt; stačí však, je-li způsobilý podle českého právního řádu.

(2) Způsobilost zahraničních osob jiných než fyzických být účastníkem řízení a jejich procesní způsobilost se řídí právním řádem, podle něhož taková osoba vznikla; stačí však, je-li způsobilá podle českého právního řádu.

Z důvodové zprávy (k § 9):

Pro způsobilost cizí osoby být účastníkem řízení a pro její procesní způsobilost se vychází ze stejných kritérií jako při způsobilosti mít práva a povinnosti a způsobilosti k právním jednáním. K pojmu obvyklý pobyt srov. výklad k § 29.

Přehled výkladu:

- I. Způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost
- II. Způsobilost cizinců být účastníkem řízení a jejich procesní způsobilost
- III. Způsobilost zahraničních osob jiných než fyzických být účastníkem řízení a jejich procesní způsobilost

I. Způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost

V řízení před obecnými soudy se zásadně postupuje podle procesních předpisů státu, jehož soud předmětnou věc rozhoduje. České soudy tak v občanském soudním řízení postupují až na výjimky dle českých procesních předpisů. Dle § 18 o. s. ř. mají účastníci řízení právo jednat před soudem ve své mateřštině, soud proto ustanoví účastníku, jehož mateřštinou je jiný než český jazyk, tlumočníka, jakmile taková potřeba vyjde v řízení najevo. Z tohoto ustanovení ale nelze dovozovat povinnost soudu zajistit překlad jím vydaného rozhodnutí do jazyka, jemuž rozumí účastník řízení, který neovládá český jazyk (MS v Praze 19 Co 218/2013).

Cizinci mají v řízení vedeném českými soudy stejné postavení jako čeští občané (§ 8 z. m. p. s.). Způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost je však třeba posuzovat dle právního řádu určeného na základě zvláštních procesních kolizních norem v komentovaném ustanovení, nikoliv bez dalšího dle českých procesních předpisů. Ustanovení § 9 rozlišuje mezi způsobilostí být účastníkem řízení a procesní způsobilostí cizinců (odst. 1) a způsobilostí být účastníkem řízení a procesní způsobilostí zahraničních osob jiných než osob fyzických (odst. 2). Mezinárodní smlouvy ani právní předpisy Evropské unie problematiku procesní způsobilosti neupravují. Pokud jde o procesní otázky související s tímto paragrafem, nevyžaduje se, aby s cizím státem, jehož osoby jsou účastníky soudního řízení, byla zajištěna vzájemnost.

Způsobilost být účastníkem řízení (mít procesní subjektivitu) znamená mít právní způsobilost být nositelem procesních práv a povinností. Občanský soudní řád v § 19 přiznává procesní způsobilost (občanský soudní řád v tomto smyslu hovoří o „účastníkovi“, přičemž účastník je jedním ze základních prvků soudního procesu) každému, kdo má právní osobnost, tedy způsobilost mít práva a povinnosti (hmotněprávní subjektivitu). Tu mají fyzické osoby, právnické osoby i stát. Zákon může přiznat způsobilost být účastníkem řízení i někomu, kdo nemá hmotněprávní subjektivitu (např. podle § 35 odst. 1 z. ř. s. může návrh na zahájení řízení o omezení nebo vrácení svéprávnosti podat též zdravotnické zařízení, které je v takovém případě účastníkem řízení).

Procesní způsobilost v občanském soudním řízení se rozumí způsobilost účastníka k tomu, aby buď sám, nebo prostřednictvím svého zástupce v řízení samostatně jednal. Má ji pak v takovém rozsahu, v jakém je svéprávný. Výjimkou z tohoto pravidla může být rozhodnutí soudu, že účastník, který není plně svéprávný a mohl by i tehdy, jde-li o jednání, v němž omezen není, i před soudem jednat samostatně, musí být v řízení zastoupen svým zákonným

zástupcem (viz § 23 o. s. ř.). Je tomu tak proto, že řízení před soudem zpravidla předpokládá větší životní zkušenosti nežli v běžném právním a obchodním styku. Za právnickou osobu podle § 21 odst. 1 o. s. ř. jedná člen jejího statutárního orgánu (tvoří-li statutární orgán více fyzických osob, jedná za právnickou osobu jeho předseda, popř. jeho člen, který tím byl pověřen) nebo její zaměstnanec (člen), který byl statutárním orgánem pověřen, nebo vedoucí jejího odštěpného závodu nebo vedoucí jiné její organizační složky, o níž zákon stanoví, že se zapisuje do obchodního rejstříku, jde-li o věci týkající se tohoto závodu (složky), nebo její prokurista, může-li podle udělené prokury jednat samostatně. Kdo je oprávněn vystupovat za stát či veřejnoprávní korporaci, stanoví § 21a či § 21b o. s. ř.

Nedostatek způsobilosti být účastníkem řízení je neodstranitelným nedostatkem podmínky řízení. Ztratí-li účastník způsobilost v průběhu řízení, pokračuje soud v řízení s jeho procesním nástupcem, a není-li ho, řízení zastaví (§ 107 o. s. ř.). Způsobilost být účastníkem řízení má ve všech případech (včetně pracovněprávních) pouze zahraniční (fyzická nebo právnická) osoba, nikoliv její organizační složka (NS 21 Cdo 1027/2010).

Nedostatek procesní způsobilosti je vadou řízení, která, pokud není odstraněna, může vést k zastavení řízení, popř. nebylo-li k němu přihlédnuto, je důvodem pro podání opravných prostředků. Nedostatek procesní způsobilosti je odstranitelnou procesní vadou, protože zastoupení lze splnit dodatečně během řízení. Účastník řízení, který nemá procesní způsobilost, může být v řízení zastoupen zákonným zástupcem, na základě rozhodnutí soudu nebo na základě plné moci. Kdo je způsobilý jednat za takového účastníka, je třeba posoudit samostatně dle kolizních pravidel zakotvených v Úmluvě o ochraně dětí (čl. 15 a násl.) v případě nezletilého nebo v Haagské úmluvě o mezinárodní ochraně dospělých osob (čl. 13 a násl.). Povinné zastoupení advokátem nebo notářem je stanoveno např. pro dovolací řízení (§ 241 odst. 1 o. s. ř.). Právní služby spočívající v zastupování v řízení před soudy, a to i v případech, kdy zvláštní právní předpis stanoví, že účastník řízení musí být zastoupen advokátem nebo že zástupcem účastníka řízení může být jen advokát, je oprávněn poskytovat na území ČR i evropský advokát ve smyslu § 2 písm. b) zák. o advokacii. Je však povinen ustanovit advokáta zapsaného v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou po dohodě s klientem jako svého konzultanta v otázkách procesního práva, které budou v řízení řešeny a nejpozději při prvním úkonu soudu oznámit adresu sídla ustanoveného konzultanta (§ 35o až 35p zák. o advokacii).

II. Způsobilost cizinců být účastníkem řízení a jejich procesní způsobilost

Způsobilost cizince být účastníkem řízení před českým obecným soudem a jeho procesní způsobilost se posoudí podle práva místa jeho obvyklého pobytu (podrobněji k obvyklému pobytu komentář k § 29). Státní příslušnost cizince není rozhodná. V otázce procesního postavení má fyzická osoba bližší vztah ke státu svého obvyklého pobytu než ke státu, jehož je státním příslušníkem (může ale jít i o stejný stát). Komentované ustanovení vychází ze stejného hraničního určovatele jako kolizní norma pro určení osobního statutu fyzické osoby v § 29 odst. 1 (práva rozhodného pro právní osobnost a svéprávnost). Jestliže by však dle rozhodného práva určeného na základě místa obvyklého pobytu, byla procesně omezena (např. procesní způsobilost by měla fyzická osoba starší jednadvaceti let), pak postačuje, že je cizinec způsobilý být účastníkem řízení a v řízení samostatně jednat podle českého práva. V této souvislosti je však třeba vzít v úvahu i možné problémy s případným uznáním rozhodnutí českého soudu v zahraničí, jestliže by se řízení účastnila osoba, která by dle práva tohoto státu nebyla procesně způsobilá.

III. Způsobilost zahraničních osob jiných než fyzických být účastníkem řízení a jejich procesní způsobilost

Způsobilost zahraničních osob jiných než fyzických být účastníkem řízení a jejich procesní způsobilost se řídí obdobně jako u fyzických osob jejich osobním statutem (srov. § 30), v tomto případě tedy právním řádem, podle něhož taková osoba vznikla. Druhý odstavec § 9 odkazuje na právo, podle kterého byla taková zahraniční osoba (která není fyzickou osobou) založena. Jde tedy o tzv. inkorporační zásadu, ze které vychází rovněž kolizní norma pro určení práva rozhodného pro posouzení právní osobnosti a svéprávnosti právnických osob.

Komentovaný paragraf použitím termínu „jiná než fyzická osoba“ reaguje na skutečnost, že v cizích právních řádech mohou existovat kromě právnických osob, tak jak je zná české právo, i společenství nadaná způsobilostí být účastníkem řízení a procesní způsobilostí, ale jen některými atributy hmotněprávní způsobilosti. Ne vždy právní úprava obchodní společnosti v zahraničí musí odpovídat formě obchodní společnosti stanovené v zákonu o obchodních korporacích. Obdobně jako je tomu v případě cizinců, i u těchto osob v případě, že by podle svého osobního statutu byly jakkoliv procesně omezeny, postačí jejich způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost podle českého práva. Jejich způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost se tedy bude řídit jejich osobním statutem, popř. českým právem.

Judikatura:

■ V ustanovení § 49 zákona č. 97/1963 Sb. se určuje, že procesní způsobilost cizince v řízení před českými soudy se řídí právem státu, jehož je příslušníkem. Stačí však, má-li procesní způsobilost podle československého (dnes českého) práva. V projednávané věci odvolací soud ani soud prvního stupně nezkoumaly, zda má soukromý podnik zapsaný v obchodní registratuře ve Švýcarsku podle švýcarského práva procesní způsobilost oddělenou od osoby, která je jeho majitelem či zda je způsobilým účastníkem řízení pouze majitel takového podniku. Jejich právní posouzení procesní způsobilosti žalobce je proto neúplné, a tedy i nesprávné. **(usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 5. 2005, sp. zn. S 29 Odo 800/2004)**

■ Skutečnost, že organizační složka zahraniční (fyzické nebo právnické) osoby umístěná na území ČR je zapsána do obchodního rejstříku, proto neznamená, že tato organizační složka je nositelem právní subjektivity a způsobilým účastníkem řízení. Stejně tak nelze právní subjektivitu organizační složky zahraniční osoby v pracovněprávních vztazích dovozovat z toho – jak se mylně domnívá dovolatel – že prostřednictvím své organizační složky umístěné na území ČR s ním zahraniční právnická osoba (jako zaměstnavatel) uzavřela pracovní smlouvu. Ve všech záležitostech (včetně pracovněprávních) týkajících se této organizační složky je totiž vždy nositelem práv a povinností zahraniční osoba, již je organizační složka součástí. Právní subjektivitu, a tedy i způsobilost být účastníkem řízení (§ 19 o. s. ř.), má proto ve všech případech (včetně pracovněprávních) pouze zahraniční (fyzická nebo právnická) osoba a nikoli její organizační složka (srov. 31 Odo 945/2002 a 30 Cdo 1634/2000). **(usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7. 4. 2011, sp. zn. 21 Cdo 1027/2010)**

■ V poměrech projednávané věci lze uzavřít, že je-li účastníkem řízení zahraniční právnická osoba, bude z povahy věci zpravidla na žalobci, aby spolu s žalobou předložil doklady o její právní subjektivitě; jen ten, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti, má podle ustanovení § 19 o. s. ř. způsobilost být účastníkem řízení (kromě toho, komu ji přiznává zákon), a způsobilost být účastníkem řízení náleží mezi podmínky, za nichž soud může rozhodnout ve věci samé a k jejichž splnění přihlíží kdykoliv za řízení (srov. § 103 o. s. ř.). Listiny prokazující právní subjektivitu účastníka řízení však nejsou náležitostí žaloby. Postupovaly-li tedy soudy nižších stupňů podle ustanovení § 43 o. s. ř., pak zvolily procesní postup neadekvátní a tudíž nesprávný. **(usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2011, sp. zn. 23 Cdo 4213/2010, č. 82/2011 Sb. NS)**

■ Není pochyb o tom, že organizační složka zahraniční právnické osoby, byť se zapisuje do obchodního rejstříku, nemá právní subjektivitu, a tedy ani způsobilost být účastníkem řízení (srov. § 19 o. s. ř.); tu má pouze příslušná zahraniční právnická osoba (srov. např. 30 Cdo 1634/2000, 32 Odo 945/2002 a 21 Cdo 1027/2010). Tyto závěry soud prvního stupně zřejmě přehlédl. S takovým problémem se však

nelze vypořádat tak, jak učinil odvolací soud, tj. jednoduše uvést do záhlaví rozhodnutí ve věci samé příslušnou zahraniční právnickou osobu, za jejíž firmou a sídlem následuje označení její organizační složky, zde již jakožto pouhá informace o tom, že se spor týká této organizační složky. Bylo povinností odvolacího soudu zvážit, zda je označení žalovaného v žalobě vadou podání odstranitelnou postupem podle ustanovení § 43 o. s. ř., či zda jde o nedostatek podmínky řízení odůvodňující postup podle ustanovení § 104 o. s. ř., neboť je žalován někdo, kdo účastníkem řízení být nemůže (nemá procesní subjektivitu). **(rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 10. 2011, sp. zn. 32 Cdo 3359/2011)**

Související ustanovení:

§ 26 – vymezení pojmu cizinec a zahraniční právnická osoba, § 29 – právní osobnost a svéprávnost fyzické osoby, § 30 – právní osobnost právnické osoby a svéprávnost jiné než fyzické osoby

Související předpisy:

§ 18 až 21b, § 107, § 186, § 241 o. s. ř., – § 10 zák. práce, – zák. o advokacii

Literatura:

ČIŽINSKÝ, P. a kol. *Cizinecké právo*. Praha: Linde, 2012.

DAVID, L., IŠTVÁNEK, F., JAVŮRKOVÁ, N., KASÍKOVÁ, M., LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. II. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009.

KUČERA, Z., PAUKNEROVÁ, M., PFEIFFER, M., RŮŽIČKA, K., VYBÍRAL, P. *Mezinárodní právo soukromé*. 9. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., 2022.

KUČERA, Z., TICHÝ, L. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář*. Praha: Panorama, 1989.

PAUKNEROVÁ, M. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.

§ 10

[Osvobození od soudních poplatků a záloh]

Cizinci a zahraniční právnické osoby mají za stejných podmínek jako státní občané České republiky a české právnické osoby nárok na osvobození od soudních poplatků a záloh a na ustanovení bezplatného zástupce k ochraně svých zájmů, je-li zaručena vzájemnost. Podmínka zaručení vzájemnosti neplatí pro občany členských států Evropské unie a dalších států tvořících Evropský hospodářský prostor.

Z důvodové zprávy (k § 10 a § 11):

Obě ustanovení upravují postavení cizince v řízení u českého soudu. Otázky zde upravené jsou upraveny v řadě závazných mezinárodních smluv jak dvoustranných, tak zejména v mnohostranných haagských úmlouvách upravujících otázky civilního řízení. Jistotu tak nelze uložit, jestliže to vylučuje mezinárodní smlouva ve vztahu k určitému státu, dále občanům členských států Evropské unie, států tvořících Evropský hospodářský prostor a Švýcarské konfederace. Nelze ji také uložit cizinci, který má obvyklý pobyt v České republice. Výraz „platební rozkaz“ použitý v textu zákona zahrnuje všechny druhy platebních rozkazů podle OSŘ.

Přehled výkladu:

- I. Osvobození od soudních poplatků
- II. Úprava v mezinárodních smlouvách

I. Osvobození od soudních poplatků

Ustanovení § 10 z. m. p. s. se výslovně zmiňuje o „soudních“ poplatcích a zálohách. Nelze je proto použít na poplatky notářské či jiné správní poplatky. Rovněž toto ustanovení nelze použít na poplatky či odměny rozhodců v rozhodčím řízení.